

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонов С.В. Цивільно-правова відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю при наданні платних медичних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.В. Антонов ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2006. – 204 с.
2. Бедрик І.О. Договір про надання платних медичних послуг та інформована згода пацієнта на медичне втручання: реалії у приватній стоматологічній практиці (за матеріалами українських дослідників) / І.О. Бедрик // Економіка та держава. – 2007. – № 11. – С. 92–94.
3. Гайдай Н. Правове регулювання та особливості договорів про надання медичних послуг / Н. Гайдай // Юридичний журнал. – 2010. – № 10. – С. 55–58.
4. Крилова О.В. Цивільно-правове регулювання відносин по наданню медичної допомоги : автореф. ... дис. канд. юрид. наук. – Одеса, 2006. – С. 8–9.
5. Крилова О.В. Договори про надання медичних послуг / О.В. Крилова // Цивільне право України : в 2 т. Т. 2. / О.В. Крилова ; за ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. – Х. : ТОВ «Одіссей». – 2008. – 602 с.
6. Майданик Р.А. Договір про надання медичних послуг / Р.А. Майданик // Медичне право. – 2010. – № 5. – С. 52–66.
7. Майданик Р.А. Договір про надання медичних послуг / [Р.А. Майданик, А.Б. Пермяков] // Договірне право. Особлива частина : [навчальний посібник] ; за заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Т.В. Боднар. – К. : Юрінком Інтер. – 2009. – 254 с.
8. Чехун О.В. Надання платних послуг: цивільно-правові аспекти / О.В. Чехун // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 213–215.
9. Штерн К.В. Медицинская услуга с позиций определения понятия медицинской помощи / К.В. Штерн // Медицина в Кузбассе. – 2007. – № 4. – С. 3–6.

УДК 347.95

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
З ПИТАНЬ НЕВИКОНАННЯ РІШЕНЬ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ**

**SOME QUESTIONS FOR THE POSITION OF EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
FOR NON -ENFORCEMENT OF JUDGMENTS**

Яковенко А.В.,

*аспірант кафедри адміністративного і кримінального
права юридичного факультету*

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Наукова стаття присвячена адміністративно-правовому аспекту питань щодо позиції Європейського суду з прав людини щодо невиконання рішень судів в Україні. Досліджувалися рішення Європейського суду з прав людини щодо приведення до виконання судових рішень та особливості адміністративно-правових відносин, які виникають в даній сфері.

Ключові слова: процесуальний порядок, законодавство, порядок розгляду справ, виконання судових рішень.

Научная статья посвящена административно-правовому аспекту вопроса о позиции Европейского суда по правам человека в вопросе неисполнения решений судов в Украине. Исследовались решения Европейского суда по правам человека в аспекте приведения в исполнение судебных решений и особенности административно-правовых отношений, которые возникают в данной сфере.

Ключевые слова: процессуальный порядок, законодательство, порядок рассмотрения дел, исполнение судебных решений.

The scientific article is devoted to the administrative – legal aspect of the issue of the human rights position of the European Court for failure court decisions in Ukraine. We investigated the decision of the European Court of Human Rights in the enforcement of judicial decisions, and administrative features of legal relations that arise in this area .

Key words: procedure, legislation, proceedings, execution of court decisions.

Актуальність теми. Дана тематика є надзвичайно актуальною. Незабезпечення своєчасного і належного виконання судових рішень є однією з найбільш загальних проблем у сфері судочинства, які потребують невідкладного вирішення. Саме це питання порушується в більшості скарг проти України, що надходять до Європейського суду з прав людини. Динаміка кількості засуджених осіб за статтею 382 Кримінального кодексу України

свідчить про відсутність дієвих механізмів з боку держави, які б забезпечили добровільне виконання рішень суду. Так, у 2013 році за цей злочин було засуджено 78 осіб, в 2014 році – 133 особи, а вже у 2015 році – 143 особи, що майже в 2 рази більше, ніж у 2013 році. Тому Україна повинна терміново прийняти комплексну стратегію щодо вирішення ситуації, за якої значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною, а також –

упровадити ефективні внутрішні засоби правового захисту.

Метою даної статті є висвітлення позиції Європейського суду з прав людини щодо невиконання рішень суддів в Україні та бездіяльності посадових осіб суду в Україні.

Досягнення даної мети передбачає вирішення таких завдань:

– вивчення особливостей позиції Європейського суду з прав людини щодо невиконання рішень суддів в Україні;

– пошук науково-обґрунтованих пропозицій та механізмів щодо покращення законодавства.

Постановка проблеми. Ст. 55 Конституції України проголошує право особи на судовий захист прав і свобод, в тому числі право на оскарження у суді незаконних дій і рішень органів державної влади та місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб [1].

Питанням адміністративного судочинства значну увагу приділяли такі вчені, як Н. Саліщева, В. Сорокін, Б. Лазарев, Ю. Козлов, Ю. Старілов. Нові тенденції відображені у працях В. Авер'янова, А. Селіванова, В. Стефанюка, Ю. Педько, І. Бородіна, О. Кузьменка, В. Перепелюк, М. Тищенко та ін.

Дана тематика є надзвичайно актуальною. Україна ще у 1997 році ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) і таким чином визнала положення даного міжнародного договору частиною національного законодавства, взявши на себе зобов'язання виконувати рішення Європейського суду з прав людини у кожній справі, стороною якої вона є. Відповідно до цього у 2006 році було прийнято Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Відповідно до статті 19 Конвенції для забезпечення дотримання державами-учасницями Конвенції взятих на себе зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини (далі – Суд).

У переважній більшості справ, які стосуються стверджувальних порушень вказаних вище статей, заявники скаржаться на невиконання чи тривале виконання рішень національних судів, винесених на їх користь.

Пунктом 1 статті 6 Конвенції кожному гарантовано право на звернення до суду з позовом стосовно його прав та обов'язків цивільного характеру. У справі «Горнсбі проти Греції» Суд зазначив, що виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина судового розгляду. Здійснення права на звернення до суду з позовом стосовно його прав та обов'язків цивільного характеру було б ілюзорним, якби внутрішня правова система допускала, щоб остаточне судове рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося б на шкоду однієї зі сторін. Крім того, невиконання рішення є втручанням у право на мирне володіння майном, гарантоване ст. 1 Першого протоколу до Конвенції [3].

На сьогодні питання невиконання Україною даного зобов'язання набуло надзвичайної актуальності.

Якщо ще 10 років тому щодо України було винесено лише сім рішень, де констатовано порушення положень Конвенції, і це вважалось жахливою статистикою, то зараз, як стверджує Голова Європейського суду з прав людини, Україна входить до п'ятірки країн, від яких надходить найбільше скарг, та 95% рішень, ухвалених щодо нашої держави, не виконуються.

Незабезпечення своєчасного і належного виконання судових рішень є однією з найбільш загальних проблем у сфері судочинства, які потребують невідкладного вирішення. Саме це питання порушується в більшості скарг проти України, що надходять до Європейського суду з прав людини. Останнім часом Євросуд приділяє багато уваги справам щодо невиконання судових рішень в Україні. Надходить велика кількість справ, в яких Європейський суд щоразу підтверджує порушення Україною Конвенції.

Водночас тим, хто подається або збирається подати скаргу до Європейського суду, важливо враховувати деякі особливості, які цей суд бере до уваги.

Однією з підстав звернення до Європейського суду є порушення строків. Таким чином, одним із критеріїв прийнятності звернення до Євросуду є подача скарги з врахуванням шестимісячного строку звернення до цього Суду.

Важливо розуміти, що невиконання рішення національного суду – це триваюче порушення. А отже, у випадку якщо рішення не виконується, шестимісячний строк звернення починає відраховуватися тільки з того моменту, коли Ваше рішення було реально виконане.

В цьому контексті необхідно зазначити, що виконання судового рішення по справі ще не знімає з держави відповідальності за те, що відбувалось його тривале невиконання. Тому у разі виконання рішення у справі держава додатково має відшкодувати збитки, завдані тривалим невиконанням. Але потрібно не пропустити шестимісячний строк.

Крім цього, нещодавно Європейський суд визначив певні критерії щодо того, яка тривалість невиконання має бути, щоб це становило порушення Конвенції. І зокрема, у рішенні Хворостяной та інші проти України (Case of Khvorostyanou and others v. Ukraine)[5] було визначено неприйнятними скарги, в яких строк невиконання рішення національного суду складав 1 рік і 2 місяці. Перед цим у справі Case of Tsibulko and others v. Ukraine [6] суд визнавав неприйнятними справами де невиконання рішення суду тривало 4 і 9 місяців.

Потрібно враховувати, що строк невиконання починає тривати з останнього рішення по справі.

Другим моментом, який є важливим для цієї категорії справ, є питання, наскільки суттєвою є сума коштів, яка не виплачується за рішенням суду. Це важливо, оскільки не так давно у Євросуду з'явилося право не розглядати малозначущі справи, які не підіймають нових і важливих питань захисту прав людини.

І в цьому контексті дуже важливим є те, що Європейський суд вже декілька разів зазначав, що справи,

які йдуть по пілотному рішенню «Юрій Миколайович Іванов проти України» [4], не підіймають суттєво нових порушень, а стосуються системної проблеми, яка існує в Україні.

Важливо наголосити на іншому аспекті цієї особливості. У тому ж своєму рішенні Хворостяної та інші проти України Європейський суд зазначає, що не вбачає суттєвими порушеннями Конвенції скарги по невиконанню рішень українських судів, у яких сума невиконання є рівною або меншою 500 Євро. В аргументації щодо неприйнятності таких скарг Суд зазначає, що дані конкретні заявники не довели, що сума невиконання мала суттєвий вплив на їх життя. А отже, у випадку незначної суми коштів, щодо якого існує невиконання рішення національного суду, важливим є довести те, що саме ця сума є великою і що її невіплата суттєво впливає на життя.

Нерідкими є також випадки, коли особа подає заяву в Євросуд щодо невиконання, але в той же час існує рішення апеляційної чи касаційної інстанції, яке скасовує рішення, на яке посиляється особа. Така ситуація може відбутися навіть у випадку, коли особа не знала про це «скасовуюче» рішення іншого суду. Але в будь-якому разі після отримання Євросудом інформації про існування такого рішення (цю інформацію надає Суду держава, коли до неї приходять справи на комунікацію) особа втрачає статус жертви, а відповідно її заява буде визнана неприйнятною.

Ми хотіли б виділити причини тривалого виконання рішень національних судів, які приводять до значних збитків Державного бюджету, про які йшла мова вище.

Серед таких причин необхідно зазначити:

- недоліки законодавства;
- непередбачення коштів на відповідні цілі у державному бюджеті;
- неузгодженість дій між державними органами.

Суттєвими **прогалинами в національному законодавстві** залишаються деякі дискримінаційні по відношенню до осіб, на користь яких виносяться рішення національних судів, положення Закону України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» та Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Слід зауважити, що у справі «Півень проти України» Суд констатував порушення ст. 6 Конвенції та зазначив, що невиконання судового рішення не може бути виправданим внаслідок недоліків законодавства, які унеможливають його виконання. Суд дійшов висновку щодо відсутності в законодавстві України нормативної бази щодо завдань, покладених на органи виконавчої влади, та констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Так, Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» закріплює заборону на реалізацію основних фондів виробничого призначення державних підприємств та підприємств, де частка держави складає не менше 25%. Ця заборона у багатьох випадках фактично унеможливує виконання рішень судів про стягнення боргів. Крім цьо-

го, вказаний закон фактично є дискримінаційним по відношенню до кредиторів.

Крім того, протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, який діє протягом всієї процедури банкрутства, забороняється проводити стягнення за виконавчими та іншими документами. При цьому в практиці процедура банкрутства може розтягуватись до 7 років.

З огляду на постійне збільшення кількості справ щодо України, що стосуються невиконання рішень національних судів, виникає потреба у вдосконаленні законодавства України для посилення засобів юридичного захисту, якими можуть скористатись громадяни України при невиконанні рішень, винесених на їх користь, в розумний строк. Зрозуміло, що для поліпшення ситуації навколо виконання рішень національних судів, що ми маємо на сьогоднішній день, необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та скасувати мораторій на примусову реалізацію майна. Крім того, такі зміни дозволять уникнути значних витрат, які несе держава через виплату з державного бюджету сум справедливої сатисфакції та судових витрат за рішеннями Суду у разі констатації порушень.

У рішенні в справі «Шмалько проти України» Суд констатував, що орган державної влади не має права посилатися на брак коштів як виправдання неспроможності виконати судові рішення про виплату боргу. Отже, невиконання рішення не може бути виправданим внаслідок відсутності бюджетних видатків.

Враховуючи вищевикладене, хочемо підсумувати, що з практики Європейського суду з прав людини випливає, що проблеми надмірної тривалості провадження і затримок у виконанні судових рішень переважно пов'язані зі структурними проблемами в організації судової системи.

З практики Європейського суду з прав людини випливає, що проблеми надмірної тривалості провадження і затримок у виконанні судових рішень переважно пов'язані зі структурними проблемами в організації судової системи.

На сьогодні в Україні незбалансоване, суперечливе та невиважене законодавство містить значну кількість нічим не забезпечених в економічному сенсі гарантій, які неможливо виконати через обмеженість ресурсів, якими володіє держава. Неможливість виконання судових рішень у таких випадках є похідною, вторинною проблемою, наслідком незбалансованості законодавства.

Маються на увазі такі проблемні питання, як:

– непередбачення в державному бюджеті коштів для виплат, бюджетне фінансування яких гарантовано законодавством, зокрема компенсацій, пільг, надбавок тощо;

– встановлення законодавчими актами мораторіїв на примусову реалізацію майна, що унеможливує виконання судових рішень, або ж зупинення виконавчого провадження щодо певних категорій підприємств.

Проте, крім системних проблем законодавчого характеру, існують недоліки і в роботі самої Державної виконавчої служби України. Про це свідчать чисельні скарги осіб на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців чи інших посадових осіб цієї служби. Крім того, їх динаміка свідчить про погіршення ситуації, пов'язаної з процедурою виконання судових рішень.

Необхідно розробити цілісну державну стратегію вирішення цієї глобальної для України проблеми, яка потребує докладання зусиль усіх гілок влади з урахуванням європейських стандартів, практики

Європейського суду, а також рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи: Рес (2003) 16 щодо виконання рішень адміністративних і судових органів у галузі адміністративного права, а також Рес (2003) 17 щодо примусового виконання.

Вирішення цієї проблеми забезпечить не лише зменшення надходження справ до Європейського суду та виплати компенсацій за його рішеннями з державного бюджету України, а й підвищить рівень судового захисту прав осіб, зростання рівня довіри громадян як до судової системи, так і до державної влади в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України зі змінами від 01 січня 2005 року // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 – 1996 г. – № 30. – Ст. 141.
2. Международный Пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 г. // Законы Украины. Международные договоры Украины. – Том 14. – К., 1998. – С. 713–728.
3. Конвенція про захист прав, основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. Ратифікована Україною 17 липня 1997 р (розділ II).
4. Справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» (Заява № 40450/04) Європейський суд з прав людини; Міжнародні суди; Рішення. – Справа від 15.10.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_4792.
5. Case of khvorostyanou and others v. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.i-law.kiev.ua/tag/case-of-khvorostyanou-and-others-v-ukraine/>.
6. Case of tsibulko and others v. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravdop.com/en/text/reshenie_evropeyskogo_suda_popravamcheloveka_po_chernobilcam_na_russkom_perevod/.
7. Про судоустрій і статус суддів України : Закон України від 07.07.2010. // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2010. – № 41–42, № 43, № 44–45. – Ст. 529.
8. Про виконавче провадження : Верховна Рада України; Закон // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 24. – Ст. 207. – Редакція від 28.12.2015.